

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Devoluce v souřadnicích skotského nacionalismu

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2012

V. ročník SVOČ

Autor: Bc. Ondřej Svoboda

Konzultant: Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do V. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze dne 14. 4. 2012

.....
Ondřej Svoboda

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Vznik a vývoj unie	6
3. Ústavní reforma.....	12
4. Skotský parlament a vláda	14
5. Skotsko na prahu nového tisíciletí	16
6. Mezivládní vztahy	19
7. Nevyřešené otázky	21
8. Quo vadis, Skotsko?.....	24
9. Závěr	27
Použité zdroje	29

1. Úvod

Dne 11. září 1997 se v Edinburghu a dalších skotských městech shromáždily zástupy, které netrpělivě očekávaly výsledek referenda o ustanovení skotského parlamentu. Když byl pozitivní výsledek oznámen, oslavy mohly začít. Poprvé od roku 1707 mělo mít Skotsko svoje parlamentní shromáždění. Vláda New Labour pod vedením Tonyho Blaira tímto krokem spustila proces s nepředvídatelnými následky pro celé Spojené království. Země se vydala na cestu devoluce, cestu do neznáma.

Samotný termín devoluce je nejčastěji definován jako výlučný proces přenášení moci z nadřízených k podřízeným politickým autoritám. Zahrnuje v sobě tři základní prvky: jedná se o přenos (1) funkcí, které původně, tj. před prosazením devoluce, patřily ke kompetencím ústředních vládních orgánů a parlamentu. Přenos se tedy uskutečňuje výlučně směrem k (2) podřízenému, ale volenému orgánu. Tento volený orgán je současně (3) geograficky přesně definován.¹

O tom, kam až devoluce od dob oslav úspěšného referenda dospěla, svědčí výsledek skotských voleb z května minulého roku, kdy Skotská národní strana (*Scottish National Party*, SNP) získala nadpoloviční většinu všech hlasů a navázala tak na své volební vítězství ve volbách 2007. Předseda SNP Alex Salmond nenechal po svém triumfu nikoho na pochybách, že otázka skotského referenda o nezávislosti země je aktuálnější než kdykoli předtím.

Je to však v pravomocích skotské vlády takové referendum vyhlásit? A bylo by vůbec takové referendum úspěšné? Jaký je postoj britské vlády v Londýně a anglické veřejnosti? Tyto a mnohé další otázky vyvstávají na mysli při sledování současného dění na Britských ostrovech a tato práce se bude snažit najít na ně alespoň částečné odpovědi.

Pro poznání a pochopení procesu devoluce ovšem nepostačí pouze studium zákonných aktů, které devoluci položily legální základ. V současnosti patrně více než kdekoli jinde snad v případě Skotska platí, že národní identita je hybatelem konstitučním změn. Jiný pohled na problematiku pak přináší rozlišování „ústavní“ a „národní“ identity. Zatímco národní identita je běžně používaný termín, identita ústavní si zaslouží stručné vysvětlení. Jedná se o identitu vycházející a reprezentující kombinaci politických aspirací a závazků, které jsou vyjádřením národní minulosti, stejně jako odhodlanost části společnosti se od minulosti odpoutat a překonat ji. Jistě, vztah mezi ústavní a národní identitou je dialektický a často obtížně rozeznatelný. Je však zřejmé, že ústavní právo a národní kultura jsou vzájemně provázené, jak

¹ FIALA Vlastimil, ŘÍCHOVÁ Blanka a kol. *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace*. Olomouc: Moneta 2003. s. 23.

ústavní právo reguluje, ale zároveň čerpá z kultury.² Proto i povaha této práce je multidisciplinární a tomu odpovídá i její struktura.

Nejprve se věnuje pozornost vzniku a vývoji anglo-skotské unie až do vlády New Labour, která nejen zákonem o Skotsku radikálně změnila britskou ústavu. Tyto kapitoly dostávají velký prostor především z toho důvodu, že pro pochopení nedávných i současných ústavních změn je nutné znát historický kontext, ze kterého vycházejí. Zastáváme názor, že otázka vztahu mezi národem a státním uspořádáním má fundamentálně institucionální povahu. Důsledkem je kapitola věnující se skotskému parlamentu a skotské vládě jako klíčovými institucemi vytvořených zákonem o Skotsku. Institucionální rámec dále zkoumají kapitoly zaměřené na mezivládní vztahy a slabiny v devolučním uspořádání. Závěrečná část textu sleduje poslední vývoj, především v souvislosti s novou dynamikou mezi nacionalistickou vládou v Edinburghu a konzervativně-liberální koalicí v Londýně.

Od devadesátých let se vytváří celý nový diskurz zabývající se otázkou budoucnosti Británie a krize anglo-skotské unie. První velice vlivná studie byla nicméně napsána na toto téma již v roce 1977 a svým názvem *Rozpad Británie: Krize a neonacionalismus*³ jakoby předurčila skepticismus řady autorů, jež budou v práci dále uvedeni, týkající se budoucího vývoje.

Pozoruhodnou je pak teze, jejíž základy položil v roce 1975 Michael Hechter ve své knize *Vnitřní kolonialismus: Keltický okraj v britském národním rozvoji, 1536-1966*. Přestože jeho závěry, že Skotsko bylo po většinu britských dějin vnitřní kolonií vykořisťovanou anglickým kapitálem a státem s přidělenou podřadnou rolí v rozdělení práce v rámci Spojeného království, jsou již dnes vyvráceny a on sám svoji teorii později přepracoval, navazují na jeho práci autoři další. Např. Micheal Gardier ve své studii *Kulturní kořeny britské devoluce* vítá devoluci jako demokratizaci, která ukončí vnitřní rozpolcenosti britského státu jeho rozpadem, přičemž staví rovnítko mezi významy slov „postbritský“ a „postkoloniální“.⁴

Mezi knihami, které měly významný nepřímý dopad na celkové chápání devoluce a nacionalismu, nelze opomenout historickou studii *Ostrov. Dějiny* Normana Daviese.⁵ Ve svém monumentálním díle Davies – krom jiného – zkoumá, kdy začíná a kdy končí britská historie. Vnímá, že britský stát čelí v současnosti vnitřní krizi, a hledá paralely s jiným

² JACOBSON Gary J. *Constitutional Identity*. Cambridge: Harvard University Press 2010. s. 3-13.

³ NAIRN Tom. *The Break-Up of Britain: Crisis and Neo-nationalism*. London: New Left Books 1977.

⁴ HECHTER Michael. *Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development, 1536-1966*. Berkeley: University of California Press 1975. GARDINER Michael. *The Cultural Roots of British Devolution*. Edinburgh: Edinburgh University Press 2004.

⁵ DAVIES Norman. *The Isles: A History*. Basingtoke: Macmillan 1999 (česky *Ostrov. Dějiny*. Praha: BB art 2003).

mnohonárodnostím státem, Sovětským svazem. Spojené království je samozřejmě narozdíl od Sovětského svazu malou a demokratickou zemí, nicméně jestli má mít budoucnost, (britský) imperiální národ si musí udržet svoji atraktivitu za účelem marginalizace regionálních odlišností. Jestliže v tomto neuspěje a ztratí důvěru obyvatel „Ostrovů“, malé národy budou pokračovat ve svém vzestupu, který vyvrcholí získáním suverenity.

Poslední práce, která svým významem stojí za připomenutí, je kniha *Britové: Kování národa, 1707-1837*,⁶ ve které autorka zdůrazňuje úlohu protestantismu, společných válek proti katolickým protivníkům na kontinentě a budování impéria jako klíčové elementy anglo-skotské integrace vrcholící ve společné britské identitě. Její varování, že pokud britství slábne, posiluje se anglická a skotská identita, pak měli na paměti tvůrci labouristických ústavních reforem.

Nepříjemným ač charakteristickým rysem literatury věnující se problematice devoluce je její rychlá neaktuálnost. Mnohé studie si samozřejmě udržují nadčasovou kvalitu, jak dokazuje demonstrativní výčet výše, ale vzhledem k faktu, že každých několik let dojde v rámci devoluce k větším změnám, je třeba opatrnosti při práci se zdroji starších několika let.

⁶ COLLEY Linda. *Britons: Forging the Nation, 1707-1837*. New Heaven: Yale University Press 1994.

2. Vznik a vývoj unie

Anglo-skotská unie vznikla v roce 1707 legislativním krokem spojení anglického a skotského parlamentu. Již v samotném pojmenování a povaze tohoto aktu však vznikají na obou stranách „hranice“ (*Border*)⁷ rozpory. V anglickém a *de facto* britském právním prostředí se mluví o zákonu o unii (*Act of Union*), zatímco skotští právníci raději používají termínu smlouvy o unii (*Treaty of Union*). Tato lingvistická nuance reflektuje odlišné vnímání vzniku Velké Británie. Pro většinu Skotů unie měla za cíl vytvořit partnerství mezi Anglií a Skotskem, pro většinu Angličanů se jednalo spíše o spojení národů.⁸ Toto odlišné chápání zrodu unie jen přispívá do nejasného institucionálního vládního systému a ještě složitější praxi, které mohou přežívat pouze v prostředí britského nepsaného a neformálního konstitucionalismu.

Navíc, ústavní vztah tohoto zákona k parlamentu, který vytvořil, nikdy nebyl plně jasně definován. Mnohé paradoxy a tajemství britské ústavnosti, v jejímž centru stojí samotná unie, nikdy nebyly vystaveny tlaku ze strany ústavních expertů i veřejnosti jako v posledních desetiletích. Díky těmto rysům, které dostala do kolébky při svém zrodu, unie po celou dobu své existence osciluje mezi národností rozmanitostí a politickou jednotou, mezi partikularismem a asimilací. Proto také unionismus a unie samotná od svého počátku prochází pravidelně fázemi přijetí, nezájmu, zpochybnění, nebo odmítání.⁹

Klíčovým aspektem pro další vývoj byla skutečnost, že vznik unie neoslabil hustou sítí vzájemně provázaných organizací, které dominovaly skotskému veřejnému životu. Všechny důležité části skotské společnosti – včetně školství, zdravotnictví, sociálních služeb, univerzit, církve, samosprávy, držby půdy – zůstaly v rámci Británie od Anglie institucionálně odlišné, řízeny Skoty ve Skotsku.¹⁰ Právě pro svébytný skotský právní systém nikdy nevznikl ucelený britský zákoník jako např. ve Francii či Německu.

V liberálních podmínkách, které unie zaručovala, Skotové využili impéria jako odrazového můstku pro společenský pokrok a svůj nacionalismu upravovali svým pragmatickým potřebám. Pilíři unionismu se stal obchod a s ním v devatenáctém století úzce provázaný technologický pokrok představovaný především párou. Většina historiků a ekonomů se proto shoduje, že unie představovala výjimečně úspěšný ekonomický projekt.

⁷ Tradiční pojmenování pro dělící linii mezi Anglií a Skotskem, jež přibližně kopíruje Hadriánův val vybudovaný za účelem obrany římské provincie Británie před barbary.

⁸ GREER Scott L. *Nationalism and Self-Government. The Politics of Autonomy in Scotland and Catalonia*. Albany: State University of New York. s. 18.

⁹ KEATING Michael. *The Independence of Scotland. Self-government & the Shifting Politics of Union*. Oxford: Oxford University Press 2009. s. 34.

¹⁰ GREER, S.L. *Nationalism*, s. 44.

Stala se katalyzátorem pro společenskou a ekonomickou transformaci země na periferii Evropy, kterou Skotsko v 18. a 19. století nepochybně bylo.¹¹

S nárůstem irského nacionalismu jsou spjaty i první devoluční kroky ve Skotsku v 80. letech 19. století jako určitý vedlejší efekt snahy udržet Irsko ve Spojeném království. Jednalo se ovšem o devoluci administrativní, která znamenala, že všechny hlavní funkce správy ve Skotsku měly být postupně řízeny ze Skotska skotskými úředníky.¹² Autonomní rozhodování nebylo umožněno, spíše se pouze stínovala politika rozhodovaná v Londýně. Svým způsobem byla administrativní devoluce hybridem – částečně devolucí, částečně správou, která fungovala v rámci státní služby a byla tedy uskutečňována byrokraty s delegovanými pravomocemi. Jinými slovy také „oblékání kiltu na politiku navrženou pro Anglii či Británii“, jak se pejorativně v Dolní sněmovně říkávalo.¹³

Při zpětném pohledu je velice pravděpodobné, že kdyby v roce 1914 nevypukla první světová válka, nejen že britsko-irský rozchod by proběhl mnohem civilizovaněji, ale také Skotové by se dočkali svého parlamentu o celých devadesát let dříve. S poválečným úpadkem Liberální strany se vytratil i její program *Home Rule* pro Skotsko a v 30. letech se proto dále rozvíjela pouze administrativní devoluce. V jejím rámci bylo rozhodnuto o přesunu vládních složek zajišťujících správu Skotska do Edinburghu, přestože mnozí tento postup kritizovali jako krok, který „urychlí směřování k politickému separatismu“.¹⁴ Meziválečné období bylo také svědkem prvních náznaků skotského „právního nacionalismu“ (*legal nationalism*). V roce 1934 byla založena první společnost zasvěcená oživení osobité skotské právní historie jako „nejcharakterističtějšího národního dědictví“. Je třeba ale dodat, že její zakladatelé byli přesvědčení unionisté.¹⁵

Druhá světová válka pro samotný skotský nacionalismus neznamenała tolik jako její důsledky. Přestože byli Skoti páteří britského imperiálního projektu, poválečný britský konsenzus, co se týče plné zaměstnanosti a budování *welfare state*, jim dodal bezprecedentní míru sociální jistoty a materiálního bohatství. To mělo samozřejmě v zemi s dlouhou tradicí chudé dělnické třídy velký dopad. Imperiální éra postupně končila, ale - možná ironicky -

¹¹ HARVIE Christopher. *Scotland and Nationalism. Scottish Society and Politics 1707 to the Present*. London: Routledge 2004. s. 4. CAMPBELL Richard H. The Anglo-Scottish Union of 1707. II. The Economic Consequences. *The Economic History Review* 16/3, 1964, s. 468-477. ALEXANDER Wendy, ARMSTRONG Jo, ASHCROFT Brian, COYLE Diane, MCLAREN John. The Political Economy of Scotland. Past and Present. V COYLE Diane, ALEXANDER Wendy, ASHCROFT Brian (eds.). *New Wealth for Old Nations. Scotland's Economic Prospects*. New Jersey: Princeton University Press 2005. s. 12.

¹² MCLEAN Iain. *What's Wrong with the British Constitution?*. Oxford: Oxford University Press 2010. s. 158.

¹³ MITCHELL James. The United Kingdom as a State of Unions: Unity of Government, Equality of Political Rights and Diversity of Institutions. V TRENCH Alan (ed.). *Devolution and Power in the United Kingdom*. Manchester: Manchester University Press 2007. s. 39.

¹⁴ HARVIE, CH. *Scotland*, s. 18-22.

¹⁵ KIDD, Colin. *Union and Unionism. Political Thought in Scotland, 1500-2000*. Cambridge: Cambridge University Press 2008. s. 200-2.

unie se v těchto letech stávala daleko důležitější než kdykoli dříve. Skotsko jako jedna z chudších částí Británie mělo více získat ze státní intervencionistické politiky, která si kladla za cíl zabezpečit člověka od kolébky do hrobu.

Skotsko si i v novém, centralisticky řízeném *welfare state* zachovávalo zvláštní status. Důkazem toho bylo ministerstvo pro Skotsko. V roce 1937 ministr se svým náměstkem dohlíželi na práci 2 400 úředníků. O 33 let později stál v čele úřadu ministr s místem v kabinetu a spolu s ním ministr nižšího postavení a čtyři náměstci. Počet úředníků narostl na číslo 8 300. Jejich hlavním úkolem ale byla stále pouhá „tartanizace“, tj. implementování v podstatě politiky totožné pro celou zemi poupravené místními podmínkám.¹⁶

Na konci 60. let se však zdálo, že tato praxe už nemusí stačit. Vzrůstající úspěchy Skotské národní strany a rostoucí podpora devoluce ve veřejnosti odhalovaly jak posuny ve skotské společnosti, tak nezájem Londýna se skotskými problémy hlouběji zabývat. Skotsko se stále spoléhalo v první řadě na těžký průmysl, do velké míry už pouhé reziduum imperiální éry, a dále na finanční systém ovládaný místními elitami. V těchto letech však bylo stále zřejmější, že skotský těžký průmysl i banky, stejně jako *Kirk*¹⁷, nezadržitelně upadají a tento úpadek je charakteristický pro celou zemi.¹⁸ To byla šance pro nacionalisty, kteří umožnili Skotům příležitost dát najevo, že jsou svébytnou zemí s akutními problémy, které potřebují řešení.

Jinými slovy, unie v roce 1707 otevřela anglický trh a zahájila budování společného britského imperiálního projektu, který poskytoval přelidněnému a těžce zkoušenému Skotsku mnoho příležitostí k rozvoji. Současný stav naopak nabízel tristní pohled, kdy domácí britská ekonomika strádala, prospěch z impéria se pomalu ztrácel a vysoká očekávání státu blahobytu se nenaplnovala. V tomto směru nebyli Skotové vůbec odlišní od svých předků – ochlazení vztahu k britství bylo známkou toho, že pragmaticky založený vztah z roku 1707 již nebyl plně ve skotském zájmu. Podle mnohých byly výhody plynoucí z unie prostě vyčerpány. Spojené království se nezdálo být už natolik „spojené“ a Velká Británie tak „velkou“.¹⁹

Obě britské hlavní politické strany se tak konfrontaci se vzestupem nacionalismu nemohly vyhnout. Labouristická strana dlouho nahlížela na nacionalismus jako „pouhý citový postoj, který může být vyléčen správnou ekonomickou politikou“.²⁰ Konzervativní vůdce

¹⁶ HARVIE, CH. *Scotland*, s. 87. TRENCH Alan. *The Practical Outcomes of Devolution: Policy-making across the UK*. V TRENCH Alan (ed.). *Devolution and Power in the United Kingdom*. Manchester: Manchester University Press 2007. s. 114.

¹⁷ Skotská presbyteriánská církev s tradičně silným postavením ve společnosti.

¹⁸ PITTOCK Murray. *The Road to Independence? Scotland since the Sixties*. London: Reaktion Books 2008. s. 38.

¹⁹ KEATING, M. *The Independence*, s. 51. ROBBINS Keith. 'This Grubby Wreck of Old Glories': The United Kingdom and the End of the British Empire. *Journal of Contemporary History* 15/1, 1980, s. 81-95.

²⁰ BOGDANOR Vernon. *Devolution in the United Kingdom*. Oxford: Oxford University Press 2001. s. 141.

Edward Heath si však začal uvědomovat sílu těchto změn a po doplňovacích volbách v Hamiltonu v roce 1967 pronesl: „Nacionalismus je nejsilnější samostatně působící faktor v naší dnešní politice.“²¹

Masivním impulzem pro skotský nacionalismus se stal objev ropy v Severním moři, který SNP obratně využila ve volbách v roce 1974 a získala pět obvodů na úkor Labour. V témže roce dokonce přeskočila na třetím místě konzervativce se ziskem 30% skotských hlasů. Tyto výsledky udělaly ze SNP v 70. letech druhou nejsilnější politickou stranu etnické menšiny v západní Evropě. Pod tímto tlakem nakonec neochotně svolila Labouristická strana ke konání referenda. Zákon o Skotsku (*Scotland Act*), který referendu předcházel, ale obsahoval na návrh poslance George Cunninghama podmínku, že k jeho platnosti musí devoluci schválit 40% všech skotských voličů. V referendu z 1. března 1979 byla sice devoluce odsouhlasena, nicméně nebyla dosažena 40% hranice.²² Tento debakl „se ukázal bodem zvratu nejen ve skotské, ale také britské historii. Británie se vydala jinou cestou pod vedením konzervativců, směrem k uniformovanějšímu a pevnějšímu systému vlády“.²³

80. léta se stala svědkem útoku na skotskou autonomii za situace, kdy Skotsku vládla z Londýna pevnou rukou Konzervativní strana pod vedením Margareth Thatcherové. Premiérka se svojí neoliberální politikou ukočila poválečný konsenzus panující mezi britskými politickými elitami. Nejvidějším a zároveň nejbolestivějším jevem jejího postupu se stal strmý nárůst nezaměstnanosti, díky kterému ztratili konzervativci na severu už tak minimální voličskou podporu. Skotská dělnická třída trpěla novou ekonomickou strategií snad více než jiné skupiny obyvatelstva, jelikož ve Skotsku byla většina průmyslu vlastněna státem a nebylo zde ani tolik kvalifikovaných dělníků pro odvětví jako letectví, zbrojařství či výroba automobilů, které během tohoto období expandovaly.²⁴

Hospodářská, společenská, politická a kulturní revoluce thatcherismu má dopad na každou oblast života v Británii. Prioritu dostává trh a individualismus, jenž podkopávají *welfare state*, který je téměř pupeční šňůrou spojen s britskou identitou *per se*. Některé britské prvky ve společnosti nemusely být starého data, ale byly přímým či nepřímým produktem britské vládní politiky let 1945 – 1979. Mnohé tyto instituty v rozvoji bydlení, vzdělávání, průmyslu, nebo sociálních službách, tedy oblasti, do kterých státní

²¹ BOGDANOR, V. *Devolution*, s. 132.

²² Z celkového počtu oprávněných voličů se pro devoluci vyjádřilo 32,85% Skotů, 30,78% ji odmítlo.

²³ BOGDANOR, V. *Devolution*, s. 193.

²⁴ STEWART David. *Path to Devolution and Change: A Political History of Scotland under Margaret Thatcher*. London: I.B. Tauris 2009. s. 226-227.

intervencionistická politika nejvýrazněji zasahovala, byly důsledkem toho přijaty za „skotské“ a postaveny do kontradikce vůči novému kurzu Londýna.²⁵

Thatcheristický radikalismus, který měl zničit a zničil mocenskou pozici *Old Labour*, tak souběžně nalomil atraktivitu tradičního britství. Z unie se vytvořila ikona, která však v chápání většiny konzervativců postrádala obsah, který si unionismus po staletí nesl. Měla se stát nástrojem, jak přenést podnikatelské hodnoty jihovýchodní Anglie do Skotska. Ať je Skotové budou chtít, nebo ne. Jestliže před rokem 1979 struktura společnosti znamenala, že celobritská solidarita dělnické třídy byla v konfliktu se skotskou národní identitou, dlouhé období konzervativní vlády způsobilo, že se tyto dvě identity se spojily ve svém odporu proti ní.²⁶ Za těchto okolností se myšlenka devoluce, tentokrát v rukou kulturních nacionalistů, opět dostává do širšího povědomí.

Stalo se tak především díky dokumentu nazvaném *Claim of Right for Scotland*,²⁷ který ačkoli nevolal po skotské nezávislosti, představoval národní manifest v době, kdy se zdálo, že Londýn mínění skotského lidu naprosto ignoruje. Byl vyjádřením rostoucí poptávky skotské veřejnosti po změně statusu Skotska v unii, jejíž ústava byla pouhou „iluzí demokracie“.²⁸ Velice záhy jej podepsalo množství vůdčích osobností skotského veřejného života a *Claim of Right* tak vytvořil základ pro jednání Skotského ústavního shromáždění (*Scottish Constitutional Convention*), které se sešlo v roce 1989. Toto forum působilo jako společná platforma pro diskuze nad ústavním směřováním Skotska. Na jeho práci se společně podíleli labouristé, liberálové, sociální demokraté, zelení, odbory, církve, univerzity, ženské hnutí a další společenští aktéři. Vyústěním jeho činnosti se stal dokument Skotský parlament: Skotské právo (*Scotland's Parliament: Scotland's Right*), který navrhoval vytvoření skotského parlamentu o 129 členech volených na základě proporčního volebního systému.²⁹

První polovina 90. let se může jevit při zpětném pohledu jako klíčová. Ve Skotsku začalo převládat očekávání, že po volbách 1992 bude jisté formy *Home Rule* dosaženo, ale nečekané vítězství konzervativců skotské naděje rozmetalo. Navrácení *Stone of Destiny*³⁰ do Edinburghu ani pořádání summitu EU v témže městě byly pro Skoty jen prázdnými

²⁵ PITTOCK, M. *The Road*, s. 52-3.

²⁶ DENVER David, MITCHELL James, PATTIE Charles, BOCHEL Hugh. *Scotland Decides. The Devolution Issue and the Scottish Referendum*. London: Frank Cass 2000. s. 48-49.

²⁷ Jeho tvůrci tímto pojmenováním odkazovali na dřívější *Claims* z let 1689 a 1842.

²⁸ *A Claim of Right for Scotland*. Hlava první, odst. 4.

²⁹ DEACON Russell, SANDRY Alan. *Devolution in the United Kingdom*. Edinburgh: Edinburgh University Press 2007. s. 60. GRIFFITHS Nigel. Retrospect and Prospect. V EDWARDS Owen D. (ed.). *A Claim of Right for Scotland*. Edinburgh: Polygon 1989. s. 60-61. TOMANEY John. End of the Empire State? New Labour and Devolution in the United Kingdom. *International Journal of Urban and Regional Research* 24/3, 2000, s. 675-688.

³⁰ Korunovační kamenný blok skotských a britských panovníků, který byl po šesti stoletích navrácen z Londýna do Skotska v roce 1996.

symbolickými gesty, jež nezměnily nic na demokratickém deficitu konzervativní vlády na sever od „hranice“. Alespoň *Claim of Right* nebo činnost Skotského ústavního shromáždění ztělesňovaly „vzpouru“ proti konzervativní vládě a mnohé jejich závěry našly uplatnění po volbách 1997, kdy se labouristé pod vedením Tonyho Blaira vrátili triumfálně k moci.

3. Ústavní reforma

Vláda New Labour slibovala podle svého volebního programu radikální změny ve struktuře britského státu po desetiletích „ústavní stagnace“.³¹ Radikálností navrhovaných ústavních reforem navázala až na liberální vládu Herberta Asquithe z let 1909-14, jejíž nenaplněné návrhy *Home Rule* jsou zmíněny výše. Devoluční zákony a referenda jim předcházející, ustanovení nezávislé *Bank of England*, reforma Sněmovny lordů, zavedení proporčního volebního systému, zákon o lidských právech (*Human Rights Act*) a zákon o ústavní reformě (*Constitutional Reform Act*) již dnes představují fundamentální a nevratné změny stejně jako podstatné omezení moci Sněmovny lordů téměř o století dříve³² a oprávněně lze o dekádě labouristické vlády 1997-2007 mluvit jako o „ěře ústavní reformy“.³³ To ovšem není jediné, co měly tyto dvě vlády společného. Devoluce představovala raketový nástup skotské elity do nejvyšších pater britské politiky – ve vládě New Labour tvořili třetinu kabinetu Skotové – poprvé od Asquithovy vlády.

Zaujetí New Labour devolucí však nelze vysvětlit vnitřní proměnou Labouristické strany. S aplikací teorie teritoriální politické změny, dojdeme k závěru, že hlavní hnací silou devolučního procesu byl spíše tlak skotských regionálních organizací sdružených především ve Skotském ústavním shromáždění. Devoluci lze proto v tomto smyslu definovat jako institucionalizaci autonomie husté sítě teritoriálních institucí a organizací, jejíž pozice byly během konzervativních vlád vážně oslabeny a ohroženy. Proto se také New Labour k tomuto projektu přihlásila – její volební úspěch na celostátní úrovni závisel na organizační i voličské podpoře ve Skotsku.³⁴ Není tudíž překvapivé, že její závazek ústavních reforem se s postupem času stával méně a méně určitým, čím více se Blair snažil přiblížit názorům *Middle England*³⁵ a nemusel být do takové míry závislý na skotských voličích.

Pro pochopení labouristických kroků je nutné si také uvědomit, že byly uskutečňovány na premise, že národní identita a ústavní reforma jsou spojené nádoby. New Labour usilovala o vytvoření nové podoby britství. Ta měla být nejen odpovědí na výzvu sílícího nacionalismu na keltském okraji (*Celtic fringe*), ale také zvýšit atraktivitu Británie v ostrém globálním boji

³¹ *New Labour because Britain deserves Better*. Dostupné na <<http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1997/1997-labour-manifesto.shtml>>, ověřeno k 22.3. 2012.

³² MCLEAN, I. *What's Wrong*, s. 330.

³³ BOGDANOR Vernon. An Era of Constitutional Reform. *The Political Quarterly* 81/4, 2010, s. 53-64.

³⁴ GREER, S.L. *Nationalism*, s. 14.

³⁵ Anglická střední třída.

o investory a přísun kapitálu. Nový „britský příběh“ měl být přitažlivější než thatcheristická verze a také optimistický.³⁶ Právě tato snaha stála za pojmy jako *Britpop* či *Cool Britannia*.

Blairův tým se snažil najít odpověď na otázku: „Proč Británie?“³⁷ Byla to především druhá polovina 90. let, kdy se na chodbách Whitehallu začalo diskutovat nad myšlenkami Lindy Colleyové. Současná Británie měla být více demokratická, s moderní ústavou a aktivní rolí v Evropě. Nově budovaná identita založená na občanských ctnostech ovšem narazila na podobný projekt „budování národa“ ve Skotsku, který probíhal již přes dvacet let. Pro některé tato snaha byla jen důkazem toho, že britská politická elita již zcela ztratila smysl pro chápání unie.³⁸ Na tomto místě se nicméně domníváme, že teprve skotská volba nad budoucností a roky po ní následující vynesou finální ortel nad úspěšností labouristických reforem a projektů.

Radikální plány na přestavbu britského státu rovněž vyprovokovaly kritiku a rétoriku opírající se o konzervativní stránku britského nacionalismu. Pro tyto kritiky se fundamentální ústavní proměna jevila v jistém smyslu „cizí“ a „nebritskou“. Jako obránci konstitučního *statusu quo ante* tvrdili, že tyto změny, obzvláště ty vztahující se k suverenitě parlamentu, jdou proti směřování mnohasetletých britských a anglických tradic.³⁹

K nové ústavní struktuře Británie se nicméně došlo po starých cestách. Ihned v prvních dnech Blairovy vlády se začalo pracovat na bílé knize, která brzy šla do legislativního procesu. Na jeho konci byl královnin souhlas ze dne 19. listopadu 1998 se zákonem o Skotsku (*Scotland Act*).

Jeho schválení předcházelo referendum jako legitimační akt skotského národa, které labouristé přislíbili ve svém volebním programu: „Lidový souhlas posílí legitimitu našich návrhů a urychlí jejich projití parlamentem.“⁴⁰ Na rozdíl od referenda 1979 zde nebyly dodatečné podmínky a stačil nadpoloviční souhlas hlasujících, který byl 74% vysoce překonán. Referendum navíc obsahovalo ještě jednu otázku vztahující se k udělení omezené daňové pravomoci skotskému parlamentu. I s tím Skotové vyjádřili souhlas, byť mnohem menším rozdílem. Nutno dodat, že do dnešních chvil této pravomoci skotský parlament nevyužil.

³⁶ PAREKH Bhikhu. Defining British National Identity. *The Political Quarterly* 71/1, 2000, s. 4-14.

³⁷ AUGHEY Arthur. *Nationalism, Devolution and the Challenge to the United Kingdom State*. London: Pluto Press 2001. s. 101.

³⁸ KEATING, M. *The Independence*, s. 70.

³⁹ MITCHELL, J. *The United Kingdom*, s. 31-32.

⁴⁰ *New Labour because Britain deserves Better*.

4. Skotský parlament a vláda

Zákon o Skotsku, který vytvořil skotský parlament, znamenal radikální rozchod s minulostí jednoho z centralizovanějších států v Evropě, jakým bezpochyby Spojené království do tehdejší doby bylo. Díky němu jsou od roku 1999 skotské záležitosti projednávány a rozhodovány na skotské půdě. Došlo tak k transformaci od správy (*administration*) Skotska k jeho vládě (*governing*), jež je přímo odpovědná skotským voličům.⁴¹

Skotský parlament sídlící ve skotském hlavním městě Edinburghu ovšem není všemocný. Primárně, superiorita Westminsteru je zachována v § 28 odst. 7, kde je stanoveno, že zákonodárná pravomoc skotského parlamentu nemá vliv na zákonodárnou pravomoc britského parlamentu pro Skotsko. I přes toto ustanovení je však pozice skotského parlamentu poměrně silná. Oproti navrhovanému legislativnímu principu v roce 1979, kdy návrh zákona obsahoval výčet oblastí, které mohlo plánované shromáždění regulovat, jsou v zákoně o Skotsku naopak taxativně vyjmenovány oblasti, ve kterých skotský parlament kompetence nemá.

Mezi záležitosti vyhrazené Westminsteru patří především ústavní otázky, tedy britská ústava (včetně samotné anglo-skotské unie), britský parlament a Koruna. Extenzivním výkladem se do této oblasti dále řadí klíčové části zákona o Evropských společenstvích, zákona o lidských právech, status státní správy, právní regulace politických stran a voleb. Skotský parlament dále nesmí zasahovat do devolučního uspořádání, a to ani v rámci vnitřních záležitostí, např. měnit počet poslanců, povahu výkonné moci a její vztah k parlamentu. Londýnská vláda a parlament si těmito omezeními teoreticky udržují naprostou kontrolu nad směřováním devoluce a *de iure* i *de facto* mají veto v jakékoli ústavní otázce.

I přes tyto pevně dané mantinely je skotský parlament poměrně chráněn před zasahováním z Londýna v § 29 odst. 3, § 101 a § 107 téhož zákona.

Zákon o Skotsku jasně odlišuje moc výkonnou a zákonodárnou. Skotská exekutiva je definována v § 44, který uvádí, že je tvořena prvním ministrem a jím jmenovanými ministry dle § 47 a dále dvěma vysokými úředníky s právní specializací (Lord Advokát, *Solicitor General* pro Skotsko).⁴² Exekutiva je pak součástí větší entity pojmenované „skotská

⁴¹ ALEXANDER, W., ARMSTRONG, J., ASHCROFT, B., COYLE, D., MCLAREN, J. The Political Economy of Scotland. Past and Present. V COYLE, D., ALEXANDER, W., ASHCROFT, B. (eds.). *New Wealth for Old Nations*. s. 14.

⁴² Lord Advokát a jeho zástupce *Solicitor General* jsou hlavními právními poradci skotské vlády a dohlíží nad výkonem trestního stíhání na území Skotska.

administrativa“ (*Scottish Administration*), jenž se skládá z ministrů a jejich personálu, tj. státních úředníků pracujících pro skotské ministry.⁴³

Skotští ministři mají výkonnou moc ve všech oblastech, které byly přeneseny v legislativě. Důležitým rysem je, že v případě moci výkonné se jedná – ne jako u moci zákonodárné – o devoluci výlučná. Podřízena množství přesně vyjmenovaných výjimek, ve kterých je nutná kooperace s Londýnem, je jinak přenesená vláda zcela autonomní ve výkonu svých funkcí, jejichž výčet je široký a výklad poměrně extensivní, protože se zde řadí: školství, zdravotnictví, samospráva, bydlení a plánování, sociální služby, životní prostředí, zemědělství a rybolov, veřejná doprava a cesty, kultura, soudnictví a právní systém, trestní právo, stíhání a policie.

I přesto však není vyloučen legislativní zásah Westminsteru do vyjmenovaných oblastí. Byl by však proveden v mezích Sewelovy konvence, která deklaruje, že Westminster nebude právně upravovat přenesené záležitosti bez souhlasu regionální legislativy. Jejím otcem je lord John Sewel, jenž v době schvalování zákona o Skotsku zastával pozici parlamentního podtajemníka na ministerstvu pro Skotsko a pronesl výše uvedený princip tvořící jeden ze stěžejních pilířů vztahu mezi britskou a skotskou zákonodárnou mocí.

Od počátku bylo také patrné, že s rozdílným volebním systémem a deklarovaným zájmem „dělat politiku jinak než ve Westminsteru“, Skotsko v mnohém spíše připomíná skandinávský typ demokracie, v jejímž centru stojí silný parlament, nikoli vláda. Dalším společným znakem je významné postavení parlamentních komisí v legislativním procesu.

Zákonodárný proces samotný pak dokresluje celkový obraz devoluce jako neustále se měnícího mechanismu, který je subjektem pravidelných *ad hoc* úprav za účelem dodržení daného institucionálního rámce. Prozatím nebylo vyvinuto značné úsilí tyto procedury formalizovat. Chybí k tomu důvod, protože stávající uspořádání se úspěšně vyhýbá vnitřním konfliktům za stavu, kdy právníci na ministerstvu pro Skotsko (*Scotland Office*) tak *Advocate General*⁴⁴ nevrací skotskému parlamentu návrhy zákonů z důvodu překročení jeho pravomocí a Westminster na druhou stranu důsledně respektuje Sewelovu konvenci.

⁴³ ARTER David. *The Scottish Parliament. A Scandinavian-Style Assembly?*. London: Frank Cass 2004. s. 12.

⁴⁴ Vysoký úředník, jehož hlavním úkolem je radit britské vládě v otázkách skotského práva.

5. Skotsko na prahu nového tisíciletí

První skotské volby nepřinesly nic překvapivého. Labouristé zvítězili, nacionalisté na druhém místě a liberálové na třetím. Konzervativci doplatili na svoji politiku minulých let. Představitel skotské Labour Donald Dewar sjednal s liberály koaliční vládu, které se velice rychle podařilo materializovat některé úspěchy jako modernizaci skotského práva či demokratičtější rozdělování veřejných výdajů prostřednictvím skotského parlamentu.

Počátky skotského parlamentu přesto nebyly jednoduché. Kromě přehnaných očekávání skotské veřejnosti se brzy objevily první aféry s poslaneckými náhradami, překvapivě široká nevraživost médií a především projekt nové budovy parlamentu, Holyrood, daleko překračoval předpokládanou cenu. Situaci neulehčovaly ani předčasná smrt prvního ministra Dewara v roce 2000 a odchod Alexe Salmonda z čela SNP.

Záhy se též ukázalo, jak se může politika schválená v Londýně a Edinburghu rozcházet. Když britská vláda odmítla návrhy na bezplatnou osobní péči pro starší z daní, skotská exekutiva navrhla a následně skotský parlament schválil na začátku roku 2002 vlastní zákon o obecné péči a zdraví (*Community Care and Health Act*), který bezplatnou opatrovnickou službu pro starší občany obsahoval. Nutno dodat, že to vyvolalo značnou nelibost v Londýně. Ještě větší rozchod s celobritskou politikou však znamenal o rok dříve schválený zákon o vzdělání (*Education Act*), ve kterém skotská vláda umožnila bezplatné bakalářské studium na skotských univerzitách.⁴⁵

I přes odvrácení se části skotských voličů od etablovaných stran ve volbách 2003 si Labour pod vedením Jacka MacConella v koalici s liberály udržela vládní moc. Druhý skotský kabinet byl s 22 členy⁴⁶ poněkud větší, než se očekávalo. A když s počtem jejich zástupců vycházelo, že 30% všech poslanců vládní koalice má exekutivní funkci, nepůsobil dojmem zrovna nejvýkonější administrativy.⁴⁷ Paradoxně, právě v této době Holyrood inicioval v porovnání s prvním volebním obdobím významné legislativní kroky plně v duchu MacConnellova hesla „dělat méně lépe“.⁴⁸ Navíc v roce 2004 bylo konečně dostavěno sídlo parlamentu a zmizel tak jeden z hlavních důvodů kritiky ze strany veřejnosti.

Mezi hlavní úspěchy MacConellovy administrativy v druhém volebním období lze jmenovat jazykový zákon (*Language Act*), jenž značně ovlivnil status gaelštiny nebo zákon o dopravě (*Transport Act*), který vytvořil strategii pro další rozvoj celoskotského dopravního

⁴⁵ Způsob financování vysokoškolského vzdělání je pravděpodobně nejlepší ukázkou, jak moc se mohou politiky jednotlivých regionů rozcházet – dnes má Británie čtyři odlišné systémy.

⁴⁶ Po vítězství SNP zredukován na 16.

⁴⁷ PITTOCK, M. *The Road*, s. 158.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 161-2.

systemu. Přesto se mnohým voličům zdálo, že MacConell zůstává příliš podřízen Londýnu, což nepřímou potvrzoval svým trváním na pojmenování své vlády jako pouhé „exekutivy“ a úzkou spoluprací s Londýnem v legislativním procesu.

I díky tomuto vnímání dosáhli ve volbách 2007 historického úspěchu skotští nacionalisté, když s 47 poslanci získali o jednoho více než Labour a stali se v parlamentu nejsilnější stranou. Salmond, který se navrátil do čela SNP, ve svém projevu při této příležitosti odkázal na známý „vítr změn“ a také průzkumy veřejného mínění naznačovaly, že veřejnost je nakloněna rozšíření pravomocí Holyroodu. Zdálo se, že tento vývoj předznamenává další etapu devoluce, avšak privilegovaná pozice, v jaké se SNP po vítězství ve volbách ocitla, odhalila odvěké nacionalistické dilema.

Tím dilematem byla volba mezi spoluprací s „unionistickými“ stranami za cenu ztráty své identity, nebo zůstat věrni ultimátnímu cíli nezávislosti proti vůli všech potenciálních politických partnerů. Pod prvním Salmondovým vedením (do roku 2000) přijala strana strategii dvoufázového procesu po vzoru kanadského Quebecu. Nejdříve se měla získat kontrola nad regionálním zákonodárným sborem a následně využít této kontoly ke konání referenda k nezávislosti. Po odchodu Salmonda z čela strany byl však přijat více gradualistický přístup, zaměřený především na fiskální autonomii a rozšíření autonomie v daňové oblasti, což se zdálo i mnohem přijatelnější pro veřejnost.⁴⁹ Se Salmondovým vítězným návratem se nicméně vnitrostranické preference opět přiklonily k plné nezávislosti.

Hlavně díky tomu nakonec padla jednání s liberály o vytvoření koaliční vlády, přestože nacionalisté zdůrazňovali, že nezávislost je dlouhodobý proces. I vzdálený závazek referenda se ukázal pro liberály dostatečným důvodem k neúčasti v koalici a SNP, uvězněné v logice událostí, nezbylo, než se sestavit menšinovou vládu (od počátku svého působení v exekutivě používala SNP termínu „skotská vláda“ v kontrastu se svými předchůdci, načež byla tato změna brzy akceptována opozicí i médií).

S nástupem nacionalistů do vlády byla vydána v srpnu 2007 vládní bílá kniha ke skotským ústavním možnostem – Volba skotské budoucnosti (*Choosing Scotland's Future*) – která obsahovala i návrh zákona o referendu dávající skotské vládě mandát k zahájení jednání s britskou vládou o nezávislosti Skotska.⁵⁰ Na tento dokument reagovala unionistická většina v Holyroodu, které si odhlasovala vytvoření „nezávislé komise pro zhodnocení devoluce ve Skotsku“.⁵¹ Londýnská vláda byla projektu také nakloněna a komise tak mohla v dubnu 2008

⁴⁹ ARTER, D. *The Scottish Parliament*, s. 13-4.

⁵⁰ *Choosing Scotland's Future*, s. 44.

⁵¹ *An Outbreak of Consensus: Scottish Politics after Devolution*. Dostupné na <<http://www.politicalinsightmagazine.com/?p=28>>, ověřeno k 14.3. 2012.

pod předsednictvím sira Kennetha Calmana začít pracovat. Charakter jejích doporučení lze obecně charakterizovat jako prohloubení devoluce,⁵² což se může zdát překvapivé vzhledem k faktu, že se jednalo především o návrh unionistických stran.

Pozorovatelé skotské politické scény tak upozorňují na zvláštní paradox, který nastal v průběhu první Salmondovy vlády. Zastánci unie se stali „nacionalističtějšími“, jak dokazují závěry Calmanovy komise, zatímco nacionalisté „unionističtějšími“. Mantrou SNP samozřejmě zůstává nezávislost, ale její představitelé začali ve svém slovníku používat pojem *devo-max* pro nejbližší roky a i po získání nezávislosti připouští zachování unie korun, britské libry (tedy měnové unie⁵³) či společné ozbrojené síly a reprezentaci v zahraničí.⁵⁴ Tato změna byla nepochybně dílem pragmatismu. Přestože se ministři SNP po celé čtyři roky snažili budovat pověst kompetentní vlády a propagovat téma nezávislosti, skotská veřejnost zůstala v tom ohledu nepřesvědčená a její podstatná většina souhlasí jen s rozšířením kompetencí přeneseného parlamentu.⁵⁵

⁵² A to především v oblasti finanční autonomie skotského parlamentu. Viz *Review note on The Commission on Scottish Devolution – The Calman Commission*, s. 40.

⁵³ Finanční krize naplno odhalila, jak malé země s velkým bankovním sektorem, např. Irsko a Island, se velice rychle mohou díky finančním turbulencím ve světové ekonomice ocitnout na pokraji bankrotu.

⁵⁴ *An Outbreak of Consensus: Scottish Politics after Devolution*.

⁵⁵ GALLAGHER Jim. Where next for Scottish Devolution?. *Public Policy Research* 17/4, 2011, s. 201-216.

6. Mezivládní vztahy

Specifickou otázkou devolučního procesu je oblast vztahů mezi britskou a skotskou vládou, které by měly být integrální součástí institučního devolučního rámce. Již při zběžném pohledu je jasné, že přenesená vláda v Edinburghu není pro Londýn rovnocenným partnerem. Britská vláda má převahu především díky třem skutečnostem. 1) Disponuje podstatně většími mocenskými zdroji vyplývajících z příslušných zákonů i Memoranda o porozumění (*Memorandum of Understanding*). Přenesená autonomie je skutečná, ale v mnoha bodech zůstává omezená a britská vláda ji může v krajním případě odvolat, či dokonce zrušit. Westminsterský parlament v rámci doktríny suverenity parlamentu totiž deleguje právní odpovědnost bez plné autority a odpovědnost tak může být odňata zpět – jako se tomu stalo v případě severoirského parlamentu Stormontu v roce 1972 či Rady velkého Londýna v roce 1986.⁵⁶ 2) Britská vláda ovládá většinu agendy v rámci mezivládních vztahů a přenesené vlády musejí respektovat politiku uskutečňovanou Londýnem. 3) Britská vláda je ve výhodě, když individuálně jedná s každou regionální vládou, místo toho, že by s nimi musela jednat ve skupině.

Z logiky takového úspořádání vyplývá, že skotská exekutiva je značně závislá na aktivitě nebo pasivitě Londýna. Nicméně vše je do velké míry teoretické. Jak ukázala v předešlé kapitole nastíněná praxe, Skotové si dokáží počínat i v těchto těsných ústavních mantinelech velice obratně a dosáhnout svých cílů navzdory nezájmu nebo dokonce proti zájmu centrální moci.

Daná převaha Londýna však má nepochybně nepřímý preventivní vliv. Každá skotská vláda si prozatím vždy svoji inferiorní pozici dobře uvědomovala a vyhnula se otevřenému sporu s britskou vládou. Určitě v takové situaci hrají svoji roli obavy z následného uplatnění formálních mechanismů. V případě, že by došlo k vážnému konfliktu mezi Londýnem a Edinburghem, byl v původním znění zákona o Skotsku oprávněn řešit právní spor vyplývající z devoluce soudní výbor Tajné rady (*Judicial Committee of the Privy Council*). Klíčové pro určení jurisdikce by bylo, zda se jedná o tzv. devoluční záležitost (*devolution issue*), tj. takovou záležitost, která je v pravomoci skotského parlamentu nebo skotské vlády a je spojena s přenesenými kompetencemi takového orgánu.

Od roku 2009 však jurisdikce přešla posledním významným zásahem New Labour do britské ústavy na nově vytvořený Nejvyšší soud Spojeného království (*Supreme Court of the United Kingdom*). Vypovídající je fakt, že o této podstatné změně rozhodla britská vláda

⁵⁶ MITCHELL James. Devolution and the End of Britain?. *Contemporary British History* 14/3, 2000, s. 61-82.

jednostranně, bez předchozí konzultace nebo zvážení dopadů. Formální postup řešení by však mohl omezit míru vlivu, kterou Skotové užívají při diskrétních jednáních. Neboli, přenesené vlády došly k závěru, že mohou získat více při neformálních vyjednáváních, než kdyby trvaly na svých maximálních formálních právech.⁵⁷

Je však nutné dodat, že ti, kteří devoluci spustili, skutečně nevěnovali úpravě vztahů mezi Londýnem a přenesenými vládami velkou pozornost. Vzhledem k tomu, že v prvních „devolučních“ letech byly všechny vlády ve Velké Británii labouristické, nevznikla ani větší potřeba tyto vztahy institucionalizovat. Navíc devoluce získala v relaci s každým regionem – Skotskem, Walesem a Severním Irskem – odlišnou povahu. Pro všechny tři teritoria je obtížné vytvořit „společnou frontu“ proti Londýnu za situace, kdy sdílejí málo společných rysů, zájmů a obav. Je proto snad logické, že se od roku 1999 vyvíjí spíše mezivládní vztahy bilaterální povahy, jak potvrzuje klíčový dokument pro mezivládní vztahy Memorandum o porozumění.⁵⁸

Memorandum o porozumění je zvláštním dokumentem, který byl sepsán státními úředníky a který není ani právně závazný („*binding in honour only*“). Jeho nejdůležitější částí se vztahují k obecným principům vládnutí, jež mají povahu *soft law*. Najdeme zde Sewelovu konvenci, zřízení společného ministerského výboru a tzv. „čtyři K“ – komunikace, kooperace, konzultace a konfidence.⁵⁹ Tyto principy mají vytvářet základ pro každodenní stýkání a potýkání. Chybí zde však jakýkoli mechanismus vynucení. Kromě memoranda upravují vzjemné vztahy v oblasti koordinace evropské, finanční a zahraniční politiky rovněž zvláštní „konkordáty“ uzavřené mezi britskou a skotskou vládou, jejichž povaha by se dala klasifikovat jako „kvazifederalistická“.⁶⁰

⁵⁷ TRENCH Alan. Washing Dirty Linen in Private: The Process of Intergovernmental Relations and the Resolution of Disputes. V TRENCH Alan (ed.). *Devolution and Power in the United Kingdom*. Manchester: Manchester University Press 2007. s. 161.

⁵⁸ TRENCH Alan. The Framework of Devolution: The Formal Structure of Devolved Power. V TRENCH Alan (ed.). *Devolution and Power in the United Kingdom*. Manchester: Manchester University Press 2007. s. 61.

⁵⁹ *Memorandum of Understanding*, s. 4-7.

⁶⁰ *Concordat on Co-ordination of European Union Policy Issues, Concordat on Financial Assistance to Industry, Concordat on International Relations*. MITCHELL, J. Devolution and the End of Britain?. s. 61-82.

7. Nevyřešené otázky

Ústavní reformy New Labour způsobily na britské politické scéně neobyčejnou nestabilitu, neobvyklou u konzervativních státních institucí. Ambiciozní program ústavních reforem se při zpětném pohledu ukazuje jako nepřipravený, plný *ad hoc* úprav, „šitý horkou jehlou“ a často postrádající logiku.⁶¹

I dnes, po 14 letech, tak devoluce představuje „děravý“ projekt, který vytváří mnohé potíže a paradoxy. Stále existuje nadreprezentace skotských poslanců ve Westminsteru, která byla institucionalizována v roce 1944, kdy bylo jejich minimum stanoveno na 71. Závěrečná zpráva pátého pravidelného hodnocení Komise pro hranice skotských volebních obvodů doporučila snížení počtu skotských obvodů na 59, k čemuž následně došlo ale až po několika letech vzrušených debat.⁶²

Další rys, který přetrvává navzdory časté kritice, je trvajícím existencí zvláštních ministrů pro Skotsko a Wales v britské vládě. Přestože se jejich role s širokou odpovědností po roce 1998 znatelně omezila, podle mnohých dnes neexistuje jediný důvod, který by ospravedlňoval jejich existenci, zvláště když už tak má Skotsko i Wales svoji vlastní silnou politickou reprezentaci (na rozdíl např. oproti anglickým severním regionům). Konečně, také Královská ústavní komise (*Royal Commission on the Constitution*) přiznává: „Zachování úřadu ministra pro Skotsko se zvláštním ministerstvem pro skotské záležitosti je těžko ospravedlnitelné. Hlavním mluvčím za Skotsko by měla být hlava skotské vlády.“⁶³ Tato kritika vyjadřovala značný skepticismus nad rolí ministerstva pro Skotsko (*Scotland Office*). Další relikvií pre-devolučního upořádání je rovněž zachování stálých skotských komisí v Dolní sněmovně.

Důležitou charakteristikou, která vyzývá k nesčetným studiím, je asymetrie nového konstitučního rozvržení Spojeného království. Skotsko získalo v zákonu o Skotsku „plnou verzi“ devoluce s primární legislativou, poměrně silnou výkonnou mocí, a dokonce pravomocí zvyšovat daně. Paralelní proces ve Walesu však přinesl pouze sekundární legislativu a velice omezenou výkonnou moc. Z dnešního pohledu je jasné, že daný stav, kdy Skotsku a Walesu se nedostalo stejného zacházení, vyvolává dojem, že skotská „státnost“ je něco více než waleská, a naznačuje, že „skotská identita má povahu národa primární

⁶¹ FAUCHER-KING Florence, LE GALES Patrick. *New Labour Experiment: Change and Reform under Blair and Brown*. Stanford: Stanford University Press 2010. s. 64, 87.

⁶² JOHNSTON Ron, PATTIE Charles, ROSSITER David. Devolution and Equality of Representation in the United Kingdom: A Constitutional Mess?. *The Political Quarterly* 73/2, 2002, s. 158-171.

⁶³ CURTICE John. *Where stands the Union now? Lessons from the 2007 Scottish Parliament election*, Institute for Public Policy Research 2008. s. 10.

legislativy, přičemž waleská identita pouze národa legislativy sekundární“.⁶⁴ Pokud se zváží konstituční dopady této od počátku dané nesouměrnosti, lze souhlasit se závěrem, že „pokud zákon o Skotsku přináší formu quasi-federalismu do britského systému vládnutí, zákon o waleské vládě vytváří formu regionalismu“.⁶⁵

Od roku 1998 zastánci devoluce musejí rovněž čelit západlothianské otázce (*West Lothian Question*), jednomu z nejdůležitějších nevyřešených témat devolučního rámce. Tato otázka může být formulována ze dvou úhlů pohledu: „Proč může skotský člen parlamentu ve Westminsteru hlasovat v otázkách, jako je vzdělání, či zdravotnictví v Anglii, ale ne o podobných tématech týkající se Skotska?“ Druhá otázka zní: „Proč může skotský poslanec parlamentu ve Westminsteru hlasovat v otázkách, jako je vzdělání, či zdravotnictví v Anglii, když anglický poslanec mu tento kompliment oplatit nemůže a nemá možnost hlasovat o stejných záležitostech pro Skotsko?“⁶⁶ Zvažujícíce tyto aspekty devoluce, kdy je zde nevyřešená anglická otázka, mluví se dokonce o „díře v devolučním uspořádání“. V takové situaci „anglické regiony riskují ztrátu hlasu v distribuci vládních fondů, evropských dotačních programů a souboji o investice“.⁶⁷

Mnoho různých řešení bylo diskutováno, ale nalezení toho správného se ukazuje být těžším úkolem, než se obecně předpokládalo. Podpora anglického parlamentu je slabá. Takový parlament by navíc brzy získal stejně dominantní postavení jako ten britský ve Westminsteru, protože 4/5 obyvatel Británie žije v Anglii. Bohužel ani plány vdechnout život do skomírajících regionálních komor, nebo vytvoření přímo volených regionálních shromáždění zůstávají bez výraznější podpory anglické veřejnosti či Whitehallu. Proklamovaný cíl „anglického hlasování o anglických zákonech“ může být dosažen skrz reformu struktur a procedur ve Westminsteru. Zde se však skrývá nebezpečí, že se tento parlament Spojeného království postupně změní na parlament *de facto* anglický. Už dnes jsou mnohé parlamentní komise čistě anglické a skotští a waleští poslanci se v nich zdržují rozprav i hlasování.

Po finanční stránce je charakter uspořádání před i po roce 1998 diktován Barnettovou formulí, která rozděluje veřejný rozpočet na regionálním základě v poměru 85:10:5 (Anglie:Skotsko:Wales). Díky tomuto rigidnímu rozdělení Anglie a Wales každoročně ztrácí

⁶⁴ JUDGE David. *Political Institutions in the United Kingdom*. Oxford: Oxford University Press 2005. s. 172.

⁶⁵ TRENCH Alan. Introduction: Has Devolution Made a Difference?. V TRENCH Alan (ed.). *Has Devolution Made a Difference?*. Exeter: Imprint Academic 2004. s. 4.

⁶⁶ REDWOOD John. *The Death of Britain?* London: Macmillan Press 1999. s. 126. Podle McLeana existuje na obě otázky stejně jednoduchá odpověď: „Protože tak prostě asymetrická devoluce funguje.“ MCLEAN Iain. Scotland: Towards Quebec – or Slovakia? *Regional Studies* 35/7, 2001, s. 637-644.

⁶⁷ HAZELL Rober. Conclusion: The Unfinished Business of Devolution. V TRENCH Alan (ed.). *Has Devolution Made a Difference?*. Exeter: Imprint Academic 2004. s. 256.

a naopak Skotsko získává. Navíc tato formule nefunguje už jen z důvodu, že zde neexistuje žádná její úprava od roku 1979, kdy byla vytvořena a kdy začal prudký nárůst skotského HDP.⁶⁸

Za zmínku také stojí divergence současného systému. V současnosti nastavený politický systém ve Spojeném království přirozeně vede k rozcházení politik – neexistuje jednotný stranický ani volební systém. Např. Labouristická strana čelí v Holyroodu především soupeřům v levé části politického spektra, zatímco ve Westminsteru je jejich hlavním protivníkem Konzervativní strana. Tento problém lze dále zobecnit, kdy víceméně pravicová vládní koalice konzervativců a liberálů v Londýně má jiné rozpočtové priority než středo-levá nacionalistická vláda v Edinburgu, což musí nutně vést k rozcházení politik obou vlád. Žel, Barnettova formule stále platí a Skotové musí svoje plány přizpůsobovat prioritám centra, a to může vést jen k dalšímu tření mezi oběma vládami.

⁶⁸ MCLEAN Iain. A fiscal constitution for the UK. V CHEN Selina, WRIGHT Tony (eds.). *The English Question*. London: Fabian Society 2000. s. 87.

8. Quo vadis, Skotsko?

Skotské volby, v pořadí již čtvrté, konané v roce 2011 způsobily na britské politické scéně šok. Skotská nacionalistická strana se stala nezpochybnitelným vítězem s 69 mandáty z možných 129. Nacionalisté tak získali v Holyroodu absolutní většinu. Pro Salmonda to byl nejen osobní triumf, ale chápal to také jako jasný mandát od voličů k dalšímu postupu v otázce nezávislosti země.

Když ještě menšinová vláda SNP oznámila, že uspořádá referendum k prohloubení devoluce a nezávislosti, aby skotský lid rozhodl o své budoucnosti, britská vláda se tehdy ani výrazně neohradila, že návrhy SNP jsou neústavní. Přesto přesně tyto otázky spadají pod záležitosti, ve kterých skotská vláda ani parlament nemají pravomoci.⁶⁹ Britské politické elity v onen moment tak otevřeně přiznaly, že odtržení Skotska se v Londýně nemůže zabránit. I politikové nejvíce unii oddaní uznávají, že referendu nelze bránit, a pokud se Skotové v něm vysloví pro nezávislost, legitimita takového rozhodnutí bude nezpochybnitelná.

Je však třeba upozornit, že legální a ústavní otázky týkající se odtržení Skotska jsou mnohem složitější. Jedním ze základních principů mezinárodního práva je sice právo na sebeurčení.⁷⁰ Jeho praxe je však příliš obecná a vzdálená od reality politické praxe. Britská ústava samotná se k této otázce také nevyjadřuje a z roku 1921 je zde pouze precedent v podobě odtržení části Irska, které opustilo unii s Velkou Británií. Pokud ale politická reprezentace ve Westminsteru i anglická veřejnost souhlasí, aby se vyhovělo přání skotského lidu, ať se již rozhodne pro kteroukoli variantu, obtíž leží spíše v procesu, v jakém se k nezávislosti dospěje v rámci kompetencí vymezených zákonem o Skotsku.⁷¹

Může se však nakonec ukázat – jako největší paradox celé devoluce – že ke kataklyzmatu vedoucím k rozpadu Británie dojde v Anglii. V kapitole věnující se nevyřešeným problémům devoluce byla jako jedna z nejvážnějších hrozeb identifikována tzv. západolothianská otázka. Anglický nacionalismus je pomalu na vzestupu stejně jako anglická politická identita. Toho se již snažili využít někteří čelní představitelé Konzervativní strany,⁷² a proto panovaly před britskými volbami 2010 vážné pochybnosti nad případnou spoluprací konzervativní vlády v Londýně a nacionalistické vlády v Edinburghu. Zvláště za situace, kdy mezivládní vztahy

⁶⁹ MCLEAN, I. *What's Wrong*, s. 178.

⁷⁰ *Charta OSN*. Kapitola 1. Článek 1. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. Část I. Článek 1.

⁷¹ KEATING, M. *The Independence*, s. 81-3.

⁷² Známý je požadavek bývalého předsedy Konzervativní strany Williama Haguea, ve kterém usiloval o „anglické hlasování o anglických záležitostech“ (*English votes on English issues*) a který byl tehdejší Blairovou vládou zcela odmítnut.

nebyly za celobritské dominance Labour dostatečně institucionalizovány,⁷³ jak bylo výše v textu uvedeno.

Tyto obavy se prozatím ukázaly pouze jako částečně opodstatněné. Konzervativní premiér David Cameron si počíná v jednání s Edinburhem velice opatrně – jeho počáteční cesta ve funkci premiéra vedla do Edinburgu a prohlašuje se za „oddaného unionistu“.⁷⁴ První otevřený spor mezi ním a Salmondem proto nevypukl kvůli ničemu menšímu než referendu o nezávislosti.

V konzultačním vládním dokumentu Tvoje Skotsko, Tvoje referendum (*Your Scotland, Your Referendum*) k referendu, který Salmond představil na počátku roku, se plánuje na podzim 2014 uspořádat hlasování o jasně položené otázce: „Souhlasíte s tím, že by mělo být Skotsko nezávislou zemí?“ V úvaze je také přítomnost druhé otázky vztahující se k pouhému prohloubení devoluce, tzv. varianta *devo-max*.⁷⁵ Britská vláda reagovala vydáním vlastního konzultačního dokumentu Skotská ústavní budoucnost (*Scotland's Constitutional Future*). Zdůrazňuje zde, že „se nebude referendu o nezávislosti stavět do cesty“, ale zároveň zcela jasně deklaruje, že jakýkoli legislativní akt skotského parlamentu k referendu by byl podle zákona o Skotsku nelegální a zpochybněn u soudu. Proto takovému kroku musí předcházet legislativní kroky ve Westminsteru, které je britská vláda ochotna podniknout.⁷⁶ Cameron ovšem požaduje za tuto ochotu ústupky ze strany nacionalistů. Především, aby referendum bylo pouze o jedné otázce a konalo se co nejdříve, např. do 18 měsíců. Takové podmínky Salmond odmítl a obvinil Camerona z jednoho z nejvážnějších zločinů ve Skotsku – z „téměř thatcheristického“ jednání.⁷⁷

V současnosti tak dochází k zajímavému rozporu. Britský parlament sice má zákonné pravomoci k uspořádání referenda, ale nemá k nim mandát od voličů. Takový mandát má skotský parlament, který k tomu ovšem nemá pravomoci.⁷⁸ Nynější stav je tak pouze dalším příkladem vnitřní rozpornosti devoluce jako nejisté cesty do neznáma, na kterou se Spojené království vydalo.

⁷³ JEFFERY Charlie. Devolution in the United Kingdom: Problems of a Piecemeal Approach to Constitutional Change. *Publius: The Journal of Federalism* 38/2, 2009, s. 289-313.

⁷⁴ Např.: Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/scotland/8680816.stm>, <http://www.scotsman.com/news/david_cameron_scotland_and_the_uk_are_stronger_together_1_2118564>, <<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scotland/scottish-politics/9086762/David-Cameron-promises-more-powers-for-Scotland.html>>, ověřeno k 30.3. 2012.

⁷⁵ *Your Scotland, Your Referendum*.

⁷⁶ *Scotland's Constitutional Future*.

⁷⁷ Scotland's Referendum. If at first you don't succeed. *The Economist* 401/8767, 2012, s. 54-56.

⁷⁸ TRENCH Alan. Referendum on Scottish Independence. Response to Consultations by UK Government and Scottish Government. *Devolution Matters*. Dostupné na <<http://devolutionmatters.files.wordpress.com/2012/03/trench-response-to-scottish-indep-referendum-consultations-march-12.pdf>>, ověřeno k 21.2. 2012.

V úvahu se musí vzít ještě jedna věc. V posledních desetiletích se Skotsko příliš soustředilo na ústavní otázky ve vztahu k jeho pozici v rámci Velké Británie. O to menší prostor pak dostávala jiná témata. Skotský volič je navíc nekončící konstituční debatou unaven a vyhlídka pokračování dalších debat vrcholících v roce 2014, kdy SNP plánuje referendum uspořádat, není pro něj určitě nic lákavého. Také skotská elita si začíná uvědomovat, že v globalizovaném světě stíhaném vážnou hospodářskou krizí, která odhaluje neudržitelnost západoevropského sociálního modelu, čelí Skotsko aktuálnějším výzvám.

9. Závěr

První kapitola potvrzuje, že devoluce má na Britských ostrovech dlouhou tradici v podobě regionálních ministerstev a jim podřízené lokální správě ve formě tzv. administrativní devoluce. S rokem 1999 přichází klíčová změna v demokratizaci celého procesu. Namísto ministerstev odpovědných westminsterskému parlamentu se přenesená vláda zodpovídá přímo volené komoře ve Skotsku. Existence skotského parlamentu poskytuje forum, ve kterém se uskutečňují směrodatné diskuze o nezávislosti. Děje se tomu tak navzdory legálně nezpochybnitelné suverenitě Westminsteru. Vytvoření takové fora nicméně legitimovalo názor skotské veřejnosti, který se může podstatně lišit od názoru celobritského elektorátu. Britská ústavní krajina se navíc významně mění i díky externím vlivům, kdy dalšími hybateli změn jsou evropský integrační proces a rozvoj lidských práv po přistoupení k Evropské úmluvě o lidských právech.

Devoluční proces byl v 90. letech spuštěn s nadějí na uspokojení nacionalistických sil ve Skotsku, které se vzedmuly proti thatchetrické revoluci. Zákon o Skotsku, který prosadila vláda New Labour, způsobil spolu s dalšími klíčovými zákony zásadní změny v britském ústavním řádu. Zákon samotný se pak musí zasadit do úžšího rámce. Tím rámcem je labouristická snaha o vytvoření nové, přitažlivé britské identity, protože spojitost mezi posuny v národních identitách a ústavními reformami je nezpochybnitelná. Někteří autoři předpokládají, že Británie a britství budou existovat do té doby, dokud v ně budou lidé věřit a podporovat je. To je ovšem obecná *conditio sine qua non* demokracie. A proto by z tohoto hlediska labouristické ústavní reformy měly být chápány jako další kapitola britské historie, a ne její konec. Navíc, britství bylo vždy obtížně uchopitelným konceptem a bylo by chybou domnívat se, že jeho možnosti jsou vyčerpány.⁷⁹

Byla však tato „neobritská“ snaha úspěšná? Průzkumy spíše napovídají, že Skotové se postupně utvrzují ve své „skotské“ identitě, která tak pomalu nahrazuje britství a s ní spojenou unionistickou doktrínu. *Homo Britannicus* 21. století se prozatím na scéně neobjevil. Přes nedávné politické úspěchy SNP však skotsví se sebou nenese takové politické důsledky, které by současně znamenaly nárůst podpory nezávislosti. Naopak, tato spojitost je neustále diskutována a zpochybňována.⁸⁰

⁷⁹ AUGHEY, A. *Nationalism, Devolutions*, s. 182. ROBBINS, K. 'This Grubby Wreck of Old Glories'. s. 81-95.

⁸⁰ KEATING, M. *The Independence*, s. 128. BOND Ross. *Political Attitudes and National Identities in Scotland and England*. V BECHHOFFER Frank, MCCRONE Frank (eds.). *National Identity, Nationalism and Constitutional Change*. Houndmills: Palgrave Macmillan 2009. s. 97-102.

Druhou otázkou je životnost a funkčnost devolučního projektu. Asymetrie, kterou se vyznačuje, když se uplatňuje na pouhých 15% obyvatel Spojeného království, s sebou nese skrytou hrozbu. Anglická veřejnost může dojít postupně k závěru, že není nadále ochotna platit vysokou politickou a ekonomickou cenu prohlubující se devoluce, na které ani neparticipuje. Přitom legitimita mnohonárodnostního státu a jeho ústavního uspořádání zcela závisí na jeho schopnosti udržet si podporu obyvatel. Jestliže skotský nebo anglický lid nebude souhlasit se způsobem, jakým se mu vládne, jejich koexistence v jednom státě bude nadále stěží představitelná.

Hrozba rozpadu Británie zažehnána nebyla a naopak nové problémy vyvstaly s touto „mocnou politickou dynamikou, která povede k velkému napětí a soutěživosti mezi národy a regiony“.⁸¹ Tato očekávání se prozatím při pohledu na současnou politickou situaci nenaplnují. Při narůstajících skotských požadavcích se ovšem situace v Anglii může rychle změnit. Prozatím zůstává nejvážnějším vyzyvatelem další existence unie Skotská nacionalistická strana a její vláda v Edinburghu. Už dnes je jasné, že referendum o nezávislosti Skotska se v nejbližších letech uskuteční, ovšem za jakých podmínek a zda pod patronací britské nebo skotské vlády bude v nejbližších měsících předmětem ostrých politických a možná dokonce i právních sporů napříč Británií.

⁸¹ KEATING, M. *The Independence*, s. 179. HAZELL Robert. Regional government in England: Three policies in search of strategy. V CHEN Selina, WRIGHT Tony (eds.). *The English Question*. London: Fabian Society 2000. s. 10.

Použité zdroje

A. Primární

A Claim of Right for Scotland

Act of Scotland

Concordat on Co-ordination of European Union Policy Issues

Concordat on Financial Assistance to Industry

Concordat on International Relations

Charta OSN

Choosing Scotland's Future

Memorandum of Understanding

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

New Labour because Britain Deserves Better

Review note on The Commission on Scottish Devolution – The Calman Commission

Scotland's Constitutional Future

Your Scotland, Your Referendum

B. Sekundární

Monografie

AUGHEY Arthur. *Nationalism, Devolution and the Challenge to the United Kingdom State*. London: Pluto Press 2001.

ARTER David. *The Scottish Parliament. A Scandinavian-Style Assembly?*. London: Frank Cass 2004.

BOGDANOR Vernon. *Devolution in the United Kingdom*. Oxford: Oxford University Press 2001.

COLLEY Linda. *Britons: Forging the Nation, 1707-1837*. New Heaven: Yale University Press 1994.

DAVIES Norman. *The Isles: A History*. Basingtoke: Macmillan 1999.

DEACON Russell, SANDRY Alan. *Devolution in the United Kingdom*. Edinburgh: Edinburgh University Press 2007.

DENVER David, MITCHELL James, PATTIE Charles, BOCHEL Hugh. *Scotland Decides. The Devolution Issue and the Scottish Referendum*. London: Frank Cass 2000.

FAUCHER-KING Florence, LE GALES Patrick. *New Labour Experiment: Change and Reform under Blair and Brown*. Stanford: Stanford University Press 2010.

FIALA Vlastimil, ŘÍCHOVÁ Blanka a kol. *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace*. Olomouc: Moneta 2003.

GARDINER Michael. *The Cultural Roots of British Devolution*. Edinburgh: Edinburgh University Press 2004.

GREER Scott L. *Nationalism and Self-Government. The Politics of Autonomy in Scotland and Catalonia*. Albany: State University of New York.

HECHTER Michael. *Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development, 1536-1966*. Berkeley: University of California Press 1975.

JACOBSON Gary J. *Constitutional Identity*. Cambridge: Harvard University Press 2010.

JUDGE David. *Political Institutions in the United Kingdom*. Oxford: Oxford University Press 2005.

KEATING Michael. *The Independence of Scotland. Self-government & the Shifting Politics of Union*. Oxford: Oxford University Press 2009.

KIDD Colin. *Union and Unionism. Political Thought in Scotland, 1500-2000*. Cambridge: Cambridge University Press 2008.

HARVIE Christopher. *Scotland and Nationalism. Scottish Society and Politics 1707 to the Present*. London: Routledge 2004.

MCLEAN Iain. *What's Wrong with the British Constitution?*. Oxford: Oxford University Press 2010.

NAIRN Tom. *The Break-Up of Britain: Crisis and Neo-nationalism*. London: New Left Books 1977.

PITTOCK Murray. *The Road to Independence? Scotland since the Sixties*. London: Reaktion Books 2008.

REDWOOD John. *The Death of Britain?* London: Macmillan Press 1999.

STEWART David. *Path to Devolution and Change: A Political History of Scotland under Margaret Thatcher*. London: I.B. Tauris 2009.

Články a sborníkové statě

ALEXANDER Wendy, ARMSTRONG Jo, ASHCROFT Brian, COYLE Diane, MCLAREN John. The Political Economy of Scotland. Past and Present. V COYLE Diane, ALEXANDER Wendy, ASHCROFT Brian (eds.). *New Wealth for Old Nations. Scotland's Economic Prospects*. New Jersey: Princeton University Press 2005.

BOGDANOR Vernon. An Era of Constitutional Reform. *The Political Quarterly* 81/4, 2010, s. 53-64.

BOND Ross. Political Attitudes and National Identities in Scotland and England. V BECHHOFFER Frank, MCCRONE Frank (eds.). *National Identity, Nationalism and Constitutional Change*. Houndmills: Palgrave Macmillan 2009.

- CAMPBELL Richard H. The Anglo-Scottish Union of 1707. II. The Economic Consequences. *The Economic History Review* 16/3, 1964, s. 468-477.
- CURTICE John. *Where stands the Union now? Lessons from the 2007 Scottish Parliament election*, Institute for Public Policy Research, 2008.
- GRIFFITHS Nigel. Retrospect and Prospect. V EDWARDS Owen D. (ed.). *A Claim of Right for Scotland*. Edinburgh: Polygon 1989.
- GALLAGHER Jim. Where next for Scottish Devolution?. *Public Policy Research* 17/4, 2011, s. 201-216.
- HAZELL Rober. Conclusion: The Unfinished Business of Devolution. V TRENCH Alan (ed.). *Has Devolution Made a Diference?*. Exeter: Imprint Academic 2004.
- HAZELL Robert. Regional government in England: Three policies in search of strategy. V CHEN Selina, WRIGHT Tony (eds.). *The English Question*. London: Fabian Society 2000.
- JEFFERY Charlie. Devolution in the United Kingdom: Problems of a Piecemeal Approach to Constitutional Change. *Publius: The Journal of Federalism* 38/2, 2009, s. 289-313.
- JOHNSTON Ron, PATTIE Charles, ROSSITER David. Devolution and Equality of Representation in the United Kingdom: A Constitutional Mess?. *The Political Quarterly* 73/2, 2002, s. 158-171.
- MCLEAN Iain. A fiscal constitution for the UK. V CHEN Selina, WRIGHT Tony (eds.). *The English Question*. London: Fabian Society 2000.
- MCLEAN Iain. Scotland: Towards Quebec – or Slovakia? *Regional Studies* 35/7, 2001, s. 637-644.
- MITCHELL James. Devolution and the End of Britain?. *Contemporary British History* 14/3, 2000, s. 61-82.
- MITCHELL James. The United Kingdom as a State of Unions: Unity of Government, Equality of Political Rights and Diversity of Institutions. V TRENCH Alan (ed.). *Devolution and Power in the United Kingdom*. Manchester: Manchester University Press 2007.
- PAREKH Bhikhu. Defining British National Identity. *The Political Quarterly* 71/1, 2000, s. 4-14.
- ROBBINS Keith. ‘This Grubby Wreck of Old Glories’: The United Kingdom and the End of the British Empire. *Journal of Contemporary History* 15/1, 1980, s. 81-95.
- TOMANEY John. End of the Empire State? New Labour and Devolution in the United Kingdom. *International Journal of Urban and Regional Research* 24/3, 2000, s. 675-688.
- TRENCH Alan. Introduction: Has Devolution Made a Deifference?. V TRENCH Alan (ed.). *Has Devolution Made a Diference?*. Exeter: Imprint Academic 2004.
- TRENCH Alan. Referendum on Scottish Independence. Response to Consultations by UK Government and Scottish Government. *Devolution Matters*.
- TRENCH Alan. The Framework of Devolution: The Formal Structure of Devolved Power. V TRENCH Alan (ed.). *Devolution and Power in the United Kingdom*. Manchester: Manchester University Press 2007.

TRENCH Alan. The Practical Outcomes of Devolution: Policy-making across the UK. V TRENCH Alan (ed.). *Devolution and Power in the United Kingdom*. Manchester: Manchester University Press 2007.

TRENCH Alan. Washing Dirty Linen in Private: The Process of Intergovernmental Relations and the Resolution of Disputes. V TRENCH Alan (ed.). *Devolution and Power in the United Kingdom*. Manchester: Manchester University Press 2007.

Scotland's Referendum. If at first you don't succeed. *The Economist* 401/8767, 2012, s. 54-56.

Internetové odkazy

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/scotland/8680816.stm>

<http://www.scotsman.com/news/david_cameron_scotland_and_the_uk_are_stronger_together_1_2118564>

<<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scotland/scottish-politics/9086762/David-Cameron-promises-more-powers-for-Scotland.html>>